משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית

לשון ראשון
#דברו עברית

שפה בימי מלחמה/ד"ר רוביק רוזנטל

לשון ראשון

לפניכם פעילויות הוראה המבוססות על דבריו של ד"ר רוביק רוזנטל, שהוכנו במסגרת כנס השפה העברית "לשון ראשון" המתקיים זו השנה ה-17 בראשון לציון.

לכל טקסט שכתב ד"ר רוביק רוזנטל מצורפות פעילויות הוראה.

מומלץ לתת לתלמידים לבחור את הנושאים שמעניינים אותם ולהשיב על הפעילויות.

שימו לב מצד ימין של האתר מופיע הסימון ☰.

כשתלחצו על הסימון, ייפתח תוכן עניינים עם שמות הטקסטים. הקלקה על שם הטקסט תוביל לטקסט ולפעילות המצורפת.

בברכת למידה מהנה.

כתיבה, עיצוב ועריכה: אורית הלוי
עריכה לשונית: רותי שלו
ייעוץ דידקטי: ד"ר עליזה עמיר

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית

לשון ראשון
#דברו עברית

ראשון לציון אתם במרכז

מה ההבדל בין ממשלה לקבינט?

איזה שם מתאים למלחמה ומי קובע אותו?

מה מקור הביטוי 'עם ישראל חי', ומדוע דווקא הוא משמש סיסמה היום?

מאיפה מגיעים הביטויים 'היום שאחרי' ו'בשש אחרי המלחמה'?

אחרי כל מלחמה נותנים שמות מיוחדים לילדים. איזה ניתנו הפעם?

מה אומרות לנו המילים 'יחד', 'גבורה' ו'ניצחון'?

מה פירוש הביטוי 'עוטף עזה'?

מה ההבדל בין חטופים, שבויים ובני ערובה?

מה זה "תמרוּן יבשתי",באילו ועוד מונחים משתמשים לתיאור מלחמה?

מה בערבית משמעות המילים חמאס, חיזבאללה, נוחבה, ג'יהאד אסלאמי?

מה מקור הביטוי 'עם ישראל חי', ומדוע דווקא הוא משמש סיסמה היום?

למלחמה יש סיסמה מנצחת: "עם ישראל חי". היא נשמעת בנאומי הפוליטיקאים, בשירים שנכתבו סמוך לתחילתה, בגרפיטי ובקריאות בחזית ובעורף, ונדדה אפילו לארצות הבית. שגרירת ארצות הברית באו"ם, לינדה תומאס-גרינפילד, השמיעה את הביטוי בעצרת סולידריות ישראלית במהלך המלחמה, והנשיא ביידן העניק לה גרסה מתורגמת: The people of Israel live.

יש סיפור על הרב יונתן אייבשיץ, שחי במאה ה-18 כרב העיר מֶץ. על יהודי העיר, אומרת האגדה, הוטלה גזירת גירוש. אייבשיץ הלך לשליט העיר והתחנן על נפש התושבים, והשליט, כך מסופר, הטיל עליו לכתוב בתוך שעה אחת את המשפט 'עם ישראל חי לעולמי עד' 45,000 פעם, כמניין תושבי העיר. אייבשיץ התחכם, יצר ריבוע קסם שבו המשפט מופיע לכל הכיוונים על פי מסורת חידות עתיקה, וכך ניצלו יהודי מץ.

אבל זוהי רק אגדה יפה. הסיסמה "עם ישראל חי" מופיעה לראשונה בעיתון 'המגיד' בדצמבר 1881, לאחר פרעות "סופות בנגב", פרעות שנעשו ביהודים ברחבי רוסיה. הצירוף 'חי וקיים' מופיע במסכת ברכות: "מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים". המשפט שהפך לשיר "דוד מלך ישראל חי וקיים" מופיע בספר הזוהר ובכתבי הרמב"ן.

"עם ישראל חי" היא התשובה הניצחת לשנאת היהודים באמצעות אחדות העם היהודי. לכן היא דיברה על ליבם של יהודי הגולה, ולכן היא מדברת על ליבם של הישראלים אחרי השבעה באוקטובר. מאז היא חוזרת בנאומים ובמאמרים של ראשי הציונות פעם אחר פעם. מייסדת ארגון השומר מניה שוחט נהגה לסיים את נאומיה בשירים "עם ישראל חי" ו"מי אנחנו – השומר!" בן גוריון אמר ב-1945 אחרי ביקור בברגן בלזן המשוחררת: "עם ישראל חי, ולנו תהיה הארץ". העיתון היהודי "פורוורד" הציב את השיר "עם ישראל חי" במקום השני אחרי התקווה, ההמנון הלאומי של ישראל, כ"המנון של העם היהודי". הקריאה זכתה כבר בסוף המאה ה-19 ללחן חסידי, הושרה במסגרת "שירי עם ציון", וזכתה אחר כך ללחנים רבים נוספים.

משוררים ופזמונאים מובילים שילבו אותה בשיריהם. ההקשר חוזר שוב ושוב: תגובה לסכנות, לאויבים, וקריאה להתחדשות ציונית. המשורר יעקב אורלנד כתב ללחן של מנשה בהרב: "אם הופלנו – לא נבהלנו!/ על כל 'פַּטריה' ו'סטרומה' שוב נקומה./ .../ כי זאת הארץ, זאת, אחרת אין,/ ובה נחיה ולא ניתם, אחיי,/ ובה נפקח, לא נעצום עיניים,/ כי חי, עוד חי,/ עוד עם ישראל חי!" פטריה וסטרומה הן אוניות מעפילים שטבעו בניסיונות לעלות לישראל אחרי השואה.

נעמי שמר כתבה את שיר המכבייה: "מכל ארבע רוחות שמים/ כולכם שלום, כולכם אחיי/ אלפי ברכות אלפי ידיים/ ועם ישראל חי". יוסי בנאי לא ויתר עליה בשיר הגששי מכולם: "אף אחד לא קם/ ובכל זאת מפה לשם/ מיד לפה, מפה לפה/ ומתחת לשולחן/ עם ישראל חי/ חי וקיים".

אהוד מנור כתב ב-1983 את השיר "חי" בהלחנת אבי טולדנו לעפרה חזה: "אני עוד חי, חי, חי,/ עם ישראל חי./ זה השיר שסבא/ שר אתמול לאבא/ והיום אני". השיר זכה למקום שני באירוויזיון בגרמניה, ולשיר השנה בישראל. אחרי מבצע צוק איתן כתב ושר איציק אורלב את "עם ישראל חי" בגרסתו. אייל גולן יצר את השיר במהלך המלחמה העכשווית: "עם ישראל חי/ אם לא נשכח תמיד להיות מאוחדים/ עם ישראל חי/ בעליות בירידות/ גם בשעות הכי קשות". ביוני השנה נחשף ציור קיר ענק, באורך 50 מטרים בנמל התעופה בן-גוריון ושמו "עם ישראל חי", המכסה 4000 שנות היסטוריה יהודית. הציור הוא תרומת ארגון אילן הפועל במקסיקו, מעשה ידי האמן חוליו קראסקו ברטון.

1. מה מקור הביטוי 'עם ישראל חי'?
2. הביטוי 'עם ישראל חי' הפך להיות סיסמה היום, האם לדעתכם נכון להשתמש בו כסיסמה בימים אלו? נמקו
3. האם אתם מזדהים עם המסר של הביטוי? נמקו.
4. ספרו על מקרה שבו הרגשתם צורך להשתמש בביטוי זה, והסבירו מדוע.
5. האזינו לשני השירים וכתבו מה המסר של כל שיר, וכיצד באה לידי ביטוי המשמעות של הביטוי "עם ישראל חי" בשירים.

6. משימה יצירתית לבחירה:
   - חברו סיפור/ שיר הממחיש את משמעות הביטוי "עם ישראל חי" עבורכם.
   - עצבו פוסטר/ כרזה המבטאים את משמעות הביטוי.

לדף הבית

מה אומרות לנו המילים 'יחד', 'גבורה' ו'ניצחון'?

מאז ראשית המלחמה אנחנו נחשפים לסיפורי גבורה גם ביישובים שנפגעו בשבעה באוקטובר וגם במלחמה עצמה. 'גבורה' היא תכונה המתגלה כאשר אדם פועל באומץ רב במצבים מסוכנים, אינו מגלה פחד ומוכן להקריב את עצמו. בתנ"ך, כאשר מספרים על מלכים שונים בישראל, כותבים שהם עשו מעשי גבורה. המילה גבורה מזכירה לנו מילים אחרות באותה שורש, גב"ר. למשל, המילה גֶּבֶר אומרת שמייחסים לאדם ממין זכר תכונה של גבורה וכוח. אדם אמיץ וחזק, בדרך כלל לוחם בקרב, נקרא גיבור. הגיבור המפורסם ביותר המוכר מסיפורי התנ"ך הוא שמשון, ועל כן הוא נקרא שמשון הגיבור. כאשר דוד בכה על חברו הטוב יהונתן הוא שר "איך נפלו גיבורים" (שמואל ב א 25).

הגבורה היא אחת התכונות החשובות יותר בעיני בני האדם בכלל וביהדות בפרט. לכן אלוהים נקרא בתלמוד 'הגבורה', כלומר, התכונה הזו חשובה כל כך שהיא מזוהה עם אלוהים. כשמישהו אומר משהו חשוב וחכם אנו אומרים שהוא מדבר 'מפי הגבורה', כאילו שמע את זה מאלוהים. בקבלה יש עשר ספירות, שהן דרגות של קדושה. הספירה השישית היא גבורה.

המשנה מתארת במסכת אבות את חיי האדם לפי הגיל שלו, ולכל גיל היא מעניקה תכונה או תפקיד. למשל, בן שמונה עשרה מיועד לחופה, כלומר, זה גיל הנישואין, בן ארבעים לבינה, כלומר, זה גיל של תבונה וחוכמה. המשנה אומרת: "בן שמונים לגבורה" (אבות ה 21). האמרה הזאת באה בעקבות פסוק בספר תהילים: "יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה, וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה" (צ 10), כלומר, אם שנות חיינו גברו מאוד, נגיע לגיל שמונים. לכן אומרים על מי שהגיע לגיל שמונים, שהוא הגיע לגבורות.

'**גיבור**' קיבל בימינו משמעות חדשה. גיבור הוא דמות מרכזית במחזה, בסרט או בספר, כמו באנגלית, hero. זה אינו אומר שהוא לוחם בקרב או אמיץ במיוחד, אבל אולי המילה הזו נקבעה מפני שבעבר השירים והסיפורים נכתבו בעיקר על גיבורים בשדה הקרב. היום נוהגים לכתוב ספרים ומחזות על אנשים פשוטים או חלשים, והם נקראים אנטי-גיבור.

הסיסמה "**יחד ננצח**" מורכבת משתי מילים: יחד, וניצחון. 'ניצחון' היא מילה מן המשנה בפירוש שאנחנו מכירים עד היום. היא קשורה למילה נצח המופיעה בתנ"ך ופירושה הוד והדר. מכאן קיבלה 'נצח' משמעות של דבר מה תמיד, הקיים לתמיד, ומשתמשים בה במקורות גם במשמעות ניצחון. הביטוי "נצח ישראל לא ישקר" אומר גם שלעם היהודי יש הוד והדר, וגם שהוא נצחי, יתקיים לעד. במוזיקה אנחנו מכירים את המנצח, זה שמדריך ומכוון את התזמורת בעת הנגינה. המילה הזו הגיעה גם היא מספר תהילים, שבה נאמר כמה וכמה לעמים "למנצח בנגינות (או על כלי מסוים), מזמור לדוד".

'**יחד**' היא מילה מיוחדת. היא קשורה למילה 'יחיד', כלומר, בודד, לא חלק מכולם, וגם למילה 'אחד'. ובכל זאת היא מדברת על כך שאנשים רבים עושים דבר מה במשותף ולא רק אדם אחד. זה נראה מוזר, אבל זה אינו מוזר כלל. הרעיון של 'יחד' הוא שאנשים רבים פועלים כאילו היו אחד או יחיד, כאילו הם גוף אחד. גם המילה 'מאוחד' מספרת על כך: כשאנשים 'מאוחדים' הם מתנהגים כאילו היו אחד ולא אנשים שכל אחד פועל בנפרד. המילה מוכרת מספר תהילים: "הִנֵּה מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד!" (תהלים קלג1:)

1. מהו המסר העולה מן המילים 'יחד', 'גבורה' ו'ניצחון', ואלו רגשות מילים אלו מעלות בכם בתקופה זו?
2. מהו השורש של המילה גבורה? כתבו מילים נוספות שנגזרו משורש זה.
3. חפשו במרשתת סיפור גבורה שהתפרסם אחרי השבעה באוקטובר, **וכתבו מהו סיפור הגבורה, ואלו תכונות של גיבור באות לידי ביטוי בסיפור זה?**
4. נמקו מדוע בחרתם בסיפור זה מכל הסיפורים.
5. כתבו מה משמעות הביטוי "יחד ננצח", והסבירו מדוע בחרו להשתמש בביטוי זה במלחמה הנוכחית.
6. האזינו לשיר "**יחד ננצח**"/ יוסי גיספין וכתבו:
   - מתי התפרסם השיר ומה היה הרקע לכתיבתו?
   - האם שיר זה יכול להיבחר כהימנון המלחמה הנוכחית? נמקו

7. כתבו מה משמעות הפסוק "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד: הִנֵּה, מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד!" (תהלים קלג1:)
   תנו דוגמה עכשווית הממחישה משמעות זו בימים אלה בחברה הישראלית.
8. כתבו מילים מנוגדות למילים 'יחד' 'גבורה' ו'ניצחון', הסבירו אלו רגשות מילים אלו מעלות בכם, ומה יכולה להיות התוצאה בהתממשות המילים המנוגדות שכתבתם?
9. משימה יצירתית לבחירה:
   - חברו סיפור/ שיר הממחיש את משמעות הביטוי "יחד ננצח" עבורכם.
   - עצבו פוסטר/ כרזה המבטאים את משמעות הביטוי.

לדף הבית

מה זה "תמרון יבשתי", ובאילו עוד מונחים משתמשים לתיאור המלחמה?

אחרי תקופה שבה נעשו הרבה תקיפות מן האוויר על העיר עזה, הוחלט שהצבא ייכנס עם חילות היבשה לרצועת עזה. הצבא קורא לכך "תמרון יבשתי". יש הבדל בין תמרון לתמרון. תמרון הוא תרגיל צבאי או סדרת תרגילים צבאיים הנערכים ביבשה, באוויר ובים. תמרון פירושו תנועת כוחות משולבת באש, לשם השגת יתרון ביחס לאויב. הוא נחשב המאמץ החשוב והדומיננטי ביותר של הלחימה הקונבנציונלית ביבשה. הפועל 'לתמרן' זכה גם למשמעות מטפורית: להוביל אדם או גוף לפעול על פי כוונת המתמרן בלי שירגיש בכך, מה שקרוי מניפולציה. תמרון ותמרון הם חידושים של אליעזר בן יהודה בעקבות המילה הערבית תַּמְרִין במשמעות תרגיל, והפועל תַּמְרֵן. מקור המילה האנגלית בצרפתית, שקיבלה אותה מלטינית במשמעות 'עבודת יד'.

למלחמה של כוחות היבשה יש גם ביטויים המוכרים יותר, כמו 'מערכה קרקעית', 'כניסה קרקעית'. בצבא האמריקני משתמשים בביטוי 'מגפיים על הקרקע' (boots on the ground).

1. מה ההבדל בין תמרון לתמרון?
2. הסבירו במילים שלכם את הקשר בין תמרון לתמרון?
3. הסבירו את הצרוף "מֶרְחַב תִּמְרון"
4. משימה יצירתית לבחירה:
   - חברו סיפור/ שיר הממחיש את משמעות הביטוי "תמרון יבשתי" עבורכם.
   - עצבו פוסטר/ כרזה המבטאים את משמעות הביטוי.

לדף הבית

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית

לשון ראשון
#דברו עברית

1. מה ההבדל בין ממשלה לקבינט?
2. בדקו במרשתת מי הם חברי הקבינט המדיני הביטחוני ומי הם חברי קבינט המלחמה?
3. הסבירו מדוע היה צורך בהקמת קבינט המלחמה בימים אלו?
4. מה המשותף ל'קבניט המלחמה' ו'למטבחון'?
5. האקדמיה קבעה כי לקואליציה ולאופוזיציה יקראו בעברית יַחְדָה ונֶגְדָה. שערו מה היו שיקולי האקדמיה במתן שמות אלו.
6. משימה יצירתית לבחירה:

- חברו סיפור/ שיר הממחיש את משמעות המילים ממשלה וקבינט.
- עצבו פוסטר/ כרזה המבטאים את משמעות המילים.

האקדמיה ללשון עכברית

'מה ההבדל בין ממשלה לקבינט?

ממשלה' היא קבוצה של שרים המנהלים את המדינה. הממשלה נבחרת על ידי הכנסת באמצעות 'קואליציה', שפירושה שיתוף, של מפלגות המסכימות ביניהן על הדרך שבה יש להנהיג את המדינה. המפלגות שאינן משתתפות בממשלה נקראות 'אופוזיציה', שפירושה קבוצת מתנגדת. האקדמיה קבעה כי לקואליציה ואופוזיציה יקראו בעברית **יַחְדָה ונֶגְדָה.**

'**ממשלה**' היא מילה עברית המופיעה בספר בראשית בפר בקריאת העולם, שבו השמש ממונה על ממשלת היום, והירח על ממשלת הלילה. פירוש המילה הוא שלטון, והיא קשורה למילים כמו מושל, ממשל ומשילות.

בשנים האחרונות הממשלות גדלו מאוד, וקשה להן לקבל החלטות ולקיים דיונים רציניים. הממשלה הנוכחית, למשל, נוסדה עם 33 שרים, ולהם נוספו חמישה שרים לממשלת החירום. כדי שאפשר יהיה לקבל החלטות בדיונים מועילים נקבע שחלק מהשרים ישתתפו ב'**קבינט מדיני-בטחוני**'. הסידור הזה קיים כבר למעלה מעשרים שנה, אבל גם הפורום הזה גדול מאוד, ובימי מלחמה דרושה קבוצה קטנה של שרים להחלטות שיש להחליט כמעט כל יום, ולכן כמה מהשרים חברים ב'**קבינט המלחמה**' המונה היום חמישה שרים. קבינט המלחמה מביא החלטות חשובות להכרעה בקבינט הגדול יותר.

המילה '**קבינט**' מקורה בצרפתית ומשמעותה חדר או ארון, אבל באנגליה היא זכתה למשמעות של קבוצה קטנה של שרים או יועצים המלווה את ראש הממשלה כדי לקבל החלטות בפורום מצומצם, ומכאן היא משמשת גם בישראל. ראש הממשלה גולדה מאיר נהגה להתייעץ עם קבוצה קטנה של אנשים בשאלות המדינה לפני שהביאה אותם לממשלה. הפגישות היו במטבח ביתה, ולכן הקבוצה הזו נקראה '**המטבחון**'.

לדף הבית

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית

לשון ראשון
#דברו עברית

מה ההבדל בין חטופים, שבויים ובני ערובה?

החמאס חטף מאות אזרחים וחיילים, ובהם גם ילדים, אתו לעזה בשבעה באוקטובר. מטרת החמאס הייתה להשתמש באזרחים ובחיילים שלקח כדי לגרום לישראל להפסיק להילחם מפני שתרצה להחזיר את האנשים שנחטפו לישראל. בדרך כלל הם נקראים בציבור ובתקשורת "**חטופים**" אבל לפעמים משתמשים במילים אחרות – שבויים או בני ערובה. מה ההבדל ומה נכון?

הפועל 'לחטוף' מתייחס ללקיחה פתאומית של דבר מה, במהירות ובכוח. לפעמים היא קשורה לפעולה יומיומית כמו 'לא היה לי זמן להכין אוכל אז חטפתי סנדוויץ' ורצתי לבית הספר". במלחמה הזו מדובר על חטיפה אכזרית ואלימה.

סיפור על **חטופים**, ולמעשה חטופות, מופיע בספר שופטים. אנשי שבט בנימין מקוננים על כך שבישראל אסרו על הבנות להתחתן איתם, ואלוהים מצווה: "וּרְאִיתֶם וְהִנֵּה אִם־יֵצְאוּ בְנוֹת־שִׁילוֹ לָחוּל בַּמְּחֹלוֹת, וִיצָאתֶם מִן־הַכְּרָמִים, וַחֲטַפְתֶּם לָכֶם אִישׁ אִשְׁתּוֹ מִבְּנוֹת שִׁילוֹ". גם שם מסופר על חטיפה במסיבה, אבל זה נועד לאחד את שבטי ישראל ולאפשר לשבט בנימין להמשיך לדורות הבאים.

הביטוי '**שבויים**' מקובל כבר בתנ"ך ובכל המלחמות. בישעיהו נופיע הפסוק: "לקרוא לשבויים דרור". הוא מתייחס בדרך כלל לאנשי צבא שנלכדים על ידי האויב בזמן המלחמה. לכן החטופים האזרחים אינם נקראים שבויים. מצד שני החמאס מעדיף לקרוא לכולם 'שבויים' כי לפי ההשקפה שלו מה שנעשה בשבעה באוקטובר זו פעולת מלחמה.

בני ערובה הם אנשים חפים מפשע שנקלעו לסכסוך או למלחמה ונכלאו כדי להשיג הישגים במשא ומתן. '**ערובה' או ערבות**' היא גם מונח בתחום יחסי ממון, רכוש כלשהו למקרה שבעל חוב לא ישלם את חובו. הביטוי '**בן ערובה**' נקבע בעקבות הצירוף המקראי 'בן תערובות': "וְלָקַח אֶת כָּל הַזָּהָב וְהַכֶּסֶף ... וְאֵת בְּנֵי הַתַּעֲרֻבוֹת, וַיָּשָׁב שֹׁמְרוֹנָה" (מלכים ב יד 14). רש"י מפרש: "בני השרים שהיו נתונים בבית המלך לערבון שלא ימרדו אבות בו". בשבעה באוקטובר היו מקרים שבהם מחבלים השתלטו על בית ולקחו את האנשים הגרים כבני ערובה.

1. מה ההבדל במשמעות בין המילים: חטופים, שבויים ובני ערובה?
2. מהו השורש של המילה "חטוף" ומהי משמעותה?
3. מהו "חטוף" על פי המקורות?
4. מהי הקונטציה של המילה "חטוף" על פי המקורות והמילה "חטוף" בימינו?
5. הסבירו את משמעות הצירופים "חִלּוּפֵי שְׁבוּיִים" ו"פִּדְיוֹן שְׁבוּיִים".
6. המילה "בני ערובה" קשורה גם למילים "ערבות" ו"ערבון". מה משותף להן מבחינת הקשר הדקדוקי ומבחינת המשמעות שלהן?
7. האזינו לשני השירים:
"**אצלנו בגן**" /שי לי עטרי ו"**אנחנו לא צריכים**"/ שלמה ארצי.
   - מה היה הרקע לכתיבת השירים?
   - שערו מדוע בחרו באמצעי התקשורת להשמיעם בתקופה זו. (התייחסו למילות השיר ולמסר שעולה מהן.)

8. **משימה לבחירה:**
   - התבקשתם לראיין בן נוער חטוף שחזר מעזה, חברו שאלות לריאיון.
   - כתבו מכתב עידוד לאחת ממשפחות החטופים.

לדף הבית

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית

לשון ראשון
#דברו עברית

איזה שם מתאים למלחמה ומי קובע אותו?

אחרי כל המלחמה מתנהל ויכוח איזה שם לקרוא לה. במלחמת תש"ח ניטש מאבק בין שלושה שמות. השם שזכה לתאוצה תחילה היה "מלחמת השחרור" אך הוא לא התאים כי לא היה מדובר על שחרור מכובש זר. בן גוריון התעקש על "מלחמת הקוממיות", אך "מלחמת העצמאות" התקבל כשם המוביל כי המלחמה הזו הובילה למדינה עצמאית.

למלחמה הקצרה ב-1956 בן גוריון רצה לקרוא 'מבצע קדש' כדי להזכיר שבסיני ניתנה התורה, אבל משה דיין הרמטכ"ל העניק את השם שהתקבל, "מלחמת סיני".

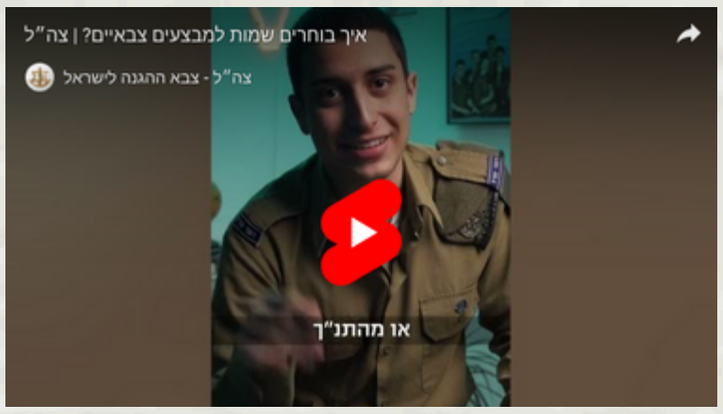
למלחמה ב-1967 הוצעו הרבה שמות: "מבצע השלום", "מלחמת הגבורה", "מלחמת החיים", "מגן לשלום", "ציון", "שי" (ראשי תיבות של "ששת ימים"), "משה" (מלחמת שלום המדינה), "מלחמת ירושלים" ו"מלחמת הגאולה". ראש הממשלה לוי אשכול הכריע לטובת השם הפשוט "מלחמת ששת הימים". גאולה כהן התלהבה וקשרה את השם ל"ששת הימי היצירה" מספר בראשית, בעוד מנחם בגין התנגד וביקש לקרוא לה "מלחמת הגאולה".

השם "מלחמת יום הכיפורים" התקבל בהסכמה כללית, שכן תאם גם את התאריך וגם את הסמליות הגלומה בו. היו ניסיונות לקרוא למלחמה בשם הטעון "מלחמת יום הדין", אך השם לא נקלט.

למלחמת לבנון קראו גם 'מלחמת שלום הגליל', או בראשי תיבות 'מלחמת של"ג', כדי להדגיש את מטרת המלחמה, אבל התקבל השם 'מלחמת לבנון'. גם 'מלחמת לבנון השנייה' זכה בשם פשוט. השמות שהתקבלו היו השמות הפשוטים ולא השמות הסמליים.

על שמה של המלחמה הנוכחית יש עדיין ויכוח. תחילה קראו לה 'מבצע חרבות ברזל', אבל השם אינו מתאים גם בגלל התוכן וגם כי מדובר במלחמה ולא במבצע. הציעו לקרוא לה 'מלחמת סוכות' או 'מלחמת שמחת תורה', אבל השמות לא התקבלו. הייתה גם הצעה לקרוא לה 'מלחמת בראשית' כי בשמחת תורה מתחילים לקרוא את פרשת השבוע מחדש, ומתחילים בפרשת בראשית. כנראה שהשם שיתקבל שוב יהיה השם הפשוט: "מלחמת השבעה באוקטובר".

1. בטקסט מוזכרות מלחמות ישראל, בחרו מלחמה אחת וכתבו תעודת זהות למלחמה (שם, שנה, נגד מי נלחמנו, מה היו זירות המלחמה ותוצאותיה).
2. צפו בסרטון על אודות מתן שמות של מבצעים ומלחמות, וכתבו פריט מידע בנושא שלא הוזכר בטקסט.

3. מהי מסקנתכם אודות מתן שמות למלחמות ולמבצעים?
4. רה"מ נתניהו מעוניין לשנות את השם של מלחמת 'חרבות ברזל', לדבריו זה שם של מבצע לא של מלחמה. בין השמות שנבחנים: 'מלחמת בראשית', 'מלחמת עזה' ו'מלחמת שמחת תורה'. נתניהו אוהב את השם 'מלחמת בראשית'. בחרו שם אחד מבין השמות שהוצעו, ונמקו מדוע בחרתם בשם זה.
5. הציעו שם נוסף למלחמה זו.
6. עצבו תמונה בבינה המלאכותית לשם שהצעתם.

לדף הבית

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית

לשון ראשון
#דברו עברית

אחרי כל מלחמה נותנים שמות מיוחדים לילדים. איזה ניתנו הפעם?

אחרי או במהלך כל מלחמה יש הורים שנותנים לילדים שמות הקשורים למלחמה. למשל, במלחמת השחרור קראו לילדים בשמות כמו 'אילתה', 'עציון' ו'נגבה' בעקבות יישובים שלחמו או שוחררו במלחמה. הורים קראו לילדיהם אורי ובעקבות הספר "הוא הלך בשדות" מאת משה שמיר, שגיבורו אורי נפל במלחמה.

במבצע סיני ובמלחמות שאחריו קיבלו ילדים רבים את השמות 'צהל' ו'צהלי'. במבצע סיני עצמו היה צורך לפתוח את מיצרי טירן בים סוף, ולכן נקראו ילדים רבים בשם טירן וטירנית.

במלחמת ששת הימים קיבלו ילדים רבים את השמות גולן ואופירה, בעקבות כיבוש רמת הגולן ואופירה שבדרום סימני. ילד בשם ישי נקרא מי כך כי הוא נולד בכ"ח באייר, בזכות ראשי תיבות: יום שחרור ירושלים. אחרי המלחמה הזו זכו ילדים לשמות כמו 'חברון' ו'ירושלמית' וגם 'ניצחון' ו'נצחונה'.

אחרי מלחמת יום כיפור נולד הילד 'גולני', בעקבות כיבוש החרמון על ידי חטיבת גולני. היו גם הורים שבחרו בשם מיה – ראשי תיבות של 'מלחמת יום הכיפורים'. אחרי מבצע צוק איתן ילדים רבים נקראו בניה ושראל, על שם בניה שראל, שנפל במבצע צוק איתן. גם השם איתן היה נפוץ מאוד.

אחרי השבעה באוקטובר קיבלו ילדים רבים שמות בעקבות יישובים שנפגעו בטבח הנורא. שני השמות הנפוצים היו בארי ועוז – על שם הקיבוצים בארי, נחל עוז וניר עוד. ילדים רבים נקראו ניר וארז. והיו גם בנות שנקראו על שם המסיבה שהותקפה על ידי המחבלים – נובה.

1. בטקסט מוזכרים שמות שניתנו לילדים במהלך המלחמות ולאחריהן. בחרו שם אחד והסבירו את הקשר של השם אל המלחמה שאליה נקשר השם.
2. היכנסו לגוגל מפות וחפשו את מיקום הישובים שהוזכרו בקטע.
3. מה למדתם על מתן שמות לילדים בעקבות המלחמות?
4. בטקסט הוזכר שהוענקו לילדים שמות בעקבות ישובים שנפגעו בשבעה באוקטובר.
   - כתבו תעודת זהות לאחד היישובים. בתעודת הזהות התייחסו למשמעות שם היישוב, להיסטוריה שלו, לייחודיותשלו ולתוצאות הטבח.
   - חפשו במרשתת ריאיון עם אחד התושבים התושבים של המקום שהתפנה וספרו את סיפורו.
5. משימה יצירתית לבחירה:
   - אחד מקרובי משפחתם מתלבט במתן שם לתינוק שנולד לו. האם תציעו לו לקרוא לבנו או לביתו על שם אחד היישובים שהיו מעורבים בטבח או על אחד משמות הנופלים שאת סיפורם שמעתם בחדשות. אם כן ציינו את השם וכתבו את הסיבה שהמלצתם לו על שם זה.
   - כתבו מכתב עידוד/תנחומים לאחד מתושבי היישוב שאיבד את רכושו בעקבות הטבח או חלילה שכל את אחד מבני משפחתו.

לדף הבית

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית

לשון ראשון
#דברו עברית

מה פירוש הביטוי "עוטף עזה"?

התפיסה של תנועות ההתיישבות מזה מאה שנה היא שיישובים חדשים – מושבים, קיבוצים וערים חדשות צריכים, בין היתר, לשרטט את גבולות המדינה, בכך שיהיו קרובים לגבול. בכך יש הכרזה שארץ ישראל תהיה מיושבת בכל חלקיה, וגם אם אין מדובר בבסיס צבאי היא חלק מההגנה על הגבולות. ליישובים האלה נקראים 'יישובי ספר'. 'סְפָר' היא מילה תלמודית ופירושה גבול.

על פי התפיסה הזו נבנו קרוב לגבול רצועת עזה יישובים רבים, והפיזור שלהם כאילו עוטף את הרצועה ולכן נקרא האזור על יישוביו 'עוטף עזה', ובקיצור 'העוטף'. לאחר עליית החמאס לשלטון וההתחמשות שלו החלו הפגזות חוזרות ונשנות כלי היישובים, ששיאם במתקפה של השבעה באוקטובר והביטוי 'יישובי העוטף' היה בראש מהדורות החדשות.

גם לאורך הגבול הצפוני של ישראל, עם לבנון וסוריה, הוקמו יישובי ספר רבים. עם התפתחות המלחמה בדרום, התפתח גם עימות בצפון שגרם לפינוי יישובים רבים. על כן מדברים היום לא על 'עוטף עזה' אלא על 'עוטף ישראל'.

טקס הסרת הלוט של פסל "עוטף ישראל". את פסל "עוטף ישראל", שגובהו כשלושה מטרים פיסלה דינה רקנאטי ז"ל והוא נתרם על ידי משפחת רקנאטי.

1. מהם 'ישובי סְפָר' ?
2. מדוע נקראו הישובים שנבנו קרוב לעזה - '**ישובי העוטף**'?
3. לאחר השבעה באוקטובר החלו לדבר על 'עוטף ישראל' הסבירו מדוע.
4. השלימו: "עוטף ישראל"/ "עוטף עזה" הם צירופי_____ (שם עצם ותוארו/ סמיכות).
5. היכנסו לגוגל מפות וכתבו את שמות הישובים הנמצאים באיזור 'עוטף ישראל'.
6. האם לדעתכם יש אזורים נוספים בארץ שמהווים היום חלק מעוטף ישראל?
7. נשיא המדינה אמר בטקס הסרת הלוט של פסל 'עוטף ישראל', האנדרטה הראשונה לזכר חללי "השבת השחורה השבעה באוטובר" ,שהתקיים בכפר המכבייה בחג חנוכה תשפ"ד 2023, "חשפנו את הפסל של הדגל החובק". מה היחס בין המילים **חובק- עוטף**?
8. **משימה יצירתית לבחירה:**
   - הציעו שמות נוספים לאזורים אלו בארץ שיבטאו אף הם את המשמעות הזו.
   - כתבו פרק ביומן של נער הגר באחד מישובי עוטף ישראל. לפני השבעה באוקטובר ולאחר השבעה באוקטובר.

לדף הבית

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית

לשון ראשון
#דברו עברית

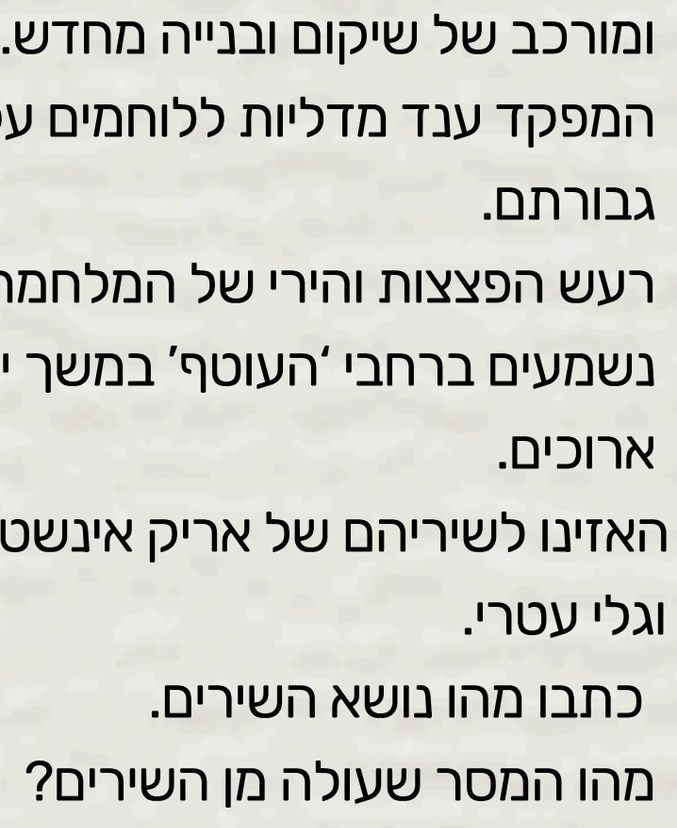
מאיפה מגיעים הביטויים 'היום שאחרי' ו'בשש אחרי המלחמה'?

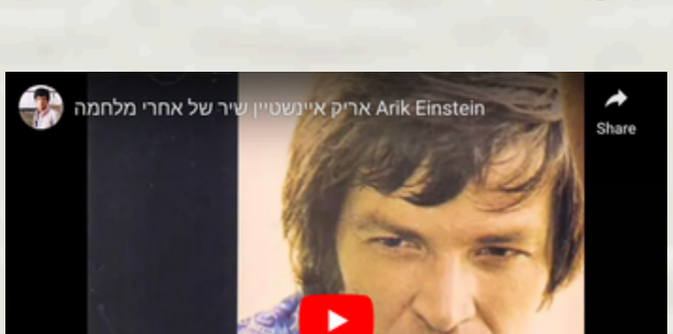
מטבע הלשון "בשש אחרי המלחמה" נוצק בעקבות ספרו האיקוני של ירוסלב האשק "החייל האמיץ שוויק", וחדר לשיח הישראלי בעיקר בזכות ההצגה בכיכובו של מאיר מרגלית, שרצה לאורך 36 שנים ב-900 הצגות. הביטוי חוזר לשיח אחרי כל מלחמה או מבצע, לפעמים במהלכו. הוא משדר שלושה הלכי רוח המתערבבים זה בזה: אי הוודאות לגבי סיום המלחמה, התקווה לסיומה, וחשבון הנפש והחשבון עם המנהיגות שיבוא אחריה.

מנחם תלמי מספר שבכיכר מוגרבי נהגו המתגייסים לצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה להיפרד במילים "ניפגש בשש אחרי המלחמה תחת השעון של מוגרבי", וחיילי 1948 נפרדו באותן מילים. אחרי מלחמת ששת הימים התפשט השימוש בביטוי, בדרך כלל באופן לא ביקורתי אלא כדרך לזכור את האירוע המכונן של המלחמה ההיא. יוסי גמזו כתב את הספר "בשש אחרי המלחמה", הכולל סיפורי חיילים ואזרחים במלחמת ששת הימים. בני הדוד דני ואריק קרמן הוציאו אז ספר סטירות וקריקטורות בשם זה, ואילו עמוס אטינגר כתב את "רבע אחרי המלחמה: ספר השורות הצוחקות והבוכות". בצוותא נערך דיון נוקב, שכותרתו: "בשש אחרי המלחמה". בעיצומה של מלחמת ההתשה, כתב ושר אריק איינשטיין: "זהו שיר אחרי מלחמה/ הוא תמיד מזכיר לי תקווה/ היא מחכה, אהובה כבר חוזר/ זהו שיר שבא אחרי המלחמה". לאחר אסון השבעה באוקטובר הביטוי משמש במשמעות של ביקורת, שתגיע כלפי מי שייחשב אחראי לאסון.

הביטוי "היום שאחרי" קשור למלחמה מפני שהוא נשאל על ידי רבים: בהנחה שחמאס יובס, מה יקרה בעזה? מי ישלוט בה? איך נגרום לכך שמה שקרה בשבעה באוקטובר לא יחזור על עצמו? הביטוי הוא תרגום מאנגלית: the day after. הוא נטבע בשמו של סרט טלוויזיה בשם זה משנת 1983, שעסק בתוצאות אפשריות של הפצצה אטומית על עיר אמריקנית. גלי עטרי שרה: "ביום שאחרי הקרב/ פרח בשדה חצב/ ועל שרביטו הרם/ פרפר שצבעו לבן".

1. הסבירו במילים שלכם מה משמעות הביטוי 'היום שאחרי'?
2. תארו את "גלגולו" של הביטוי 'בשש אחרי המלחמה'.
3. לפניכם משפטים. קראו אותם וכתבו אלו משפטים מתארים את הביטוי '**בשש אחרי המלחמה**':
   - החיילים חזרו הביתה והתאחדו עם המשפחות שציפו להם.
   - לאחר חודשיים של מתיחות ואיומים הדדיים פרצה המלחמה.
   - הצלחנו להבין את מלוא המחיר ששילמנו בנפש וברכוש.
   - עם תום המלחמה, החל תהליך ארוך ומורכב של שיקום ובנייה מחדש.
   - המפקד ענד מדליות ללוחמים על גבורתם.
   - רעש הפצצות והירי של המלחמה נשמעים ברחבי 'העוטף' במשך ימים ארוכים.
4. האזינו לשיריהם של אריק אינשטיין וגלי עטרי.
   - כתבו מהו נושא השירים.
   - מהו המסר שעולה מן השירים?
   - העתיקו מן השיר שורה המבטאת מסר זה.

5. כתבו שיר/ סיפור, שכותרתו ב"שש אחרי המלחמה".

לדף הבית

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף שפות
הפיקוח על הוראת העברית

לשון ראשון
#דברו עברית

מה בערבית משמעות המילים חמאס, חיזבאללה, נוחבה, ג'יהאד אסלאמי?

שמות הארגונים הערביים הלוחמים בישראל מעידים על האופי הדתי של הארגונים ועל הרצון לגבור על האויב.

חמאס פירושו התלהבות, גבורה וקנאות, וגם ראשי תיבות בערבית של "תנועת ההתנגדות האסלאמית".

נוחבה היא יחידה צבאית של החמאס. פירוש המילה הוא 'עילית', כלומר, יחידת העילית של החמאס.

חיזבאללה פירושה 'אנשי האל' או 'מפלגת האל'.

בשם 'הג'יהאד האסלאמי', המילה ג'יהאד פירושה בערבית מצווה או חוקי האסלאם. 'מלחמת ג'יהאד' היא הצו של הנביא מוחמד להילחם בכל מי שאינו מאמין באסלאם.

1. כתבו דבר חדש שלמדתם אודות הארגונים המוזכרים בטקסט.
2. מה מאפיין את אירגוני החמאס והחיזבאללה וכיצד זה בא לידי ביטוי בשמות של הארגונים.
3. חפשו שמות של שני ארגונים בישראל שמאפייניו של הארגון גם באים לידי ביטוי בשם הארגון.

לדף הבית